

”Nord i mörker”¹ eller ”Kulturpolitik så in i Norden”

Samarbetet mellan de Nordiska länderna är just nu stätt i en våldsam omdaning medan de olika tonsättarsällskapen funderar över hur man skall kunna vitalisera och reorganisera sitt eget samarbete. Vad sker? Jonas Forssell försöker ge några svar och resonera utifrån sina erfarenheter av olikheter under ytan.

Vid ett möte den 15. Juni-05 fattade MR-K, dvs. Kulturministrarna i Nordisk Ministerråd, ett principbeslut om att bl.a. NOMUS, organet för internordiska beställningsverk och musiksamarbete läggs ner tillsammans med övriga mindre specialorgan som NORDSCEN, NIFCA, NORDBOK m.fl.

Alla medel, utom NORDISK KULTURFOND hamnar i stället direkt under ministrarna.

Varför gör man så och vad har det för betydelse?

Är det något att oroa sig för?

Varför står hela det danska kulturlivet i form av DANSK KUNSTNERRÅD upp som en man och protesterar samt lägger fram en alternativ organisationsplan och varför hörs så lite om detta i svenska eller övriga Nordens kultur- och konstnärskretsar?

Jag är själv nyligen tillbaka från en tre-och-ett-halvt år lång arbetssejour i Köpenhamn och har under min tid som verksamhetsledare för den lilla nyskapande musikteatern den **anden**opera kommit i kontakt såväl med det danska musiklivet som skillnaderna inom Norden, men min institution har också njutit frukterna av ett ibland riktigt väl fungerande nordiskt kultursamarbete.

Det står alldeles klart att ”systemskillnaderna” mellan de olika nordiska länderna är långt större än den uniformitet våra samhällen verkar ha från t.ex. en utomeuropeisk horisont, medan samma skillnader däremot är mycket mindre än vad man vill göra gällande när det uppstår problem i de mellannordiska relationerna.

Min betraktelse blir grundad på mina egna erfarenheter och då framförallt den att de största skillnaderna i synsätt helt klart finns mellan de gamla nordiska imperiebyggarna Danmark och Sverige. I fallet

¹ Den första deckaren i en serie om tolv av Københavnsbohemen och beatnikdiktaren Dan Turèll (1946-93) heter ”Mord i mørker”

arbetsrättslagar, skattepolitik och kulturstöd² ser systemen helt olika ut, men det lustiga är kanske att utfallet egentligen blir ungefär detsamma. Danskarna upplever sig, precis som svenskarna, trygga och omfattade av ett välfärdssystem, de flesta betalar mellan 50 och 60 procent av sin totala inkomst i skatt och kulturlivet är, precis som här, stark subventionerat av stat och offentlighet. De övriga nordiska länderna kommer "somewhere in between".

Alla är vi nog överens om att en framgångsrik kulturpolitik ska omfatta såväl stabilitet och långsiktighet som en öppenhet för nya strömningar och initiativ. Här finns nu en intressant skillnad mellan framförallt danskt och svenskt tänkande.

I det socialdemokratiska Sverige är ju förhållandena närmast att "kulturpolitiken ligger fast" och de skickligaste förvaltarna av en traditionell sådan har väl i själva verket varit de fåtaliga folkpartistiska inhoppna på kulturministerposten. Konstnärer *inbjuds* så för att tillföra fackkunskap och borga för nytänkandet i styrelser och nämnder som annars präglas av en kompakt centralistiskt styrd politisk representation. Politikerna står för stabiliteten och konstnärerna för förnyelsen. Dansk kulturpolitik innebär ett ganska fragmenterat kulturliv med flera mindre och självstyrande bidragsgivande enheter. Danska konstnärer är dessutom vana att, i betydligt högre utsträckning än sina nordiska kolleger, själva styra över fördelningen av de ekonomiska resurserna, *dels* genom en stark och *i stadgar formulerad och stadfäst* representation i alla upptänkliga *udvalg* och råd, *dels* genom att konstnärernas intresseföreningar i långt större grad än i övriga Norden förfogar över egna medel att fördela direkt till kulturlivet. DKF (DANSK KOMPONIST FORENING) har t.ex. alltså, i likhet med övriga danska upphovsmannaföreningar, kapellmästarföreningen o.a., uppdraget att mottaga projektansökningar och själva besluta om och fördela projektmedel.³

I ett land med ideliga nyval och regeringsskiften så upplever man naturligtvis (och på goda grunder) denna ordning – att pengarna kommer på ett hälsosamt avstånd från klåfingriga och trendkänsliga politiker (kallat "*armslængdeprincippet*") – som *stabilitetsbevarande*. Konstnärerna skyddar m.a.o kulturpolitiken från det man upplever som

² Jag har utförligt beskrivit skillnaderna mellan det danska och svenska "støttesystemet" i en artikel i den *andenopera's* jubileumsskrift inför 10-årsjubiléet, översatt och införd i tidskriften *Opera's* senaste (3/05) nummer: "Ett musikalisk möte mellan Danmark och Sverige. Jonas Forssell, avgående chef för den *andenopera* i Köpenhamn, sammanfattar sina erfarenheter från det danska musiklivet."

³ Samma förhållanden har de norska föreningarna till skillnad från vad som är fallet i t.ex. Finland och Sverige.

ideliga, äventyrliga, politiskt initierade, kursändringar och opportunistiska omorganisationer.

Jag vill här påpeka att jag inte på något sätt föredrar den danska modellen eller attityden framför den svenska, jag redovisar bara skillnaderna.

NORDISKA MINISTERRÅDET har sitt säte i Köpenhamn och är som organisation, fram till nu, på många sätt ganska präglad av danskt tänkande. Jag kunde, för den **anden**operas räkning söka produktionsstöd hos minst tre av underorganisationerna och det har hänt att jag fått pengar från fler än en till samma projekt. Kritiken mot denna struktur som helhet är i huvudsak densamma som riktats mot det danska systemet för statligt stöd i allmänhet och kulturstöd i synnerhet, nämligen:

- svåröverblickbarheten (många varandra delvis överlappande delar)
- att det är oerhört svår att evaluera och avläsa konkreta resultat av de enskilda projekten.
- ministrarna kommer helt enkelt inte åt att styra inom dessa strukturer och att inom ramen för dessa ta egna initiativ, t.ex. de inom EU så populära "tidsbundna programmen".

Till dessa, ganska välgrundade, kritiska argument har också anförts att de nordiska projekten har en alltför svag koppling till det nationella, eller att de helt enkelt lever sitt eget liv utanför de involverade ländernas kulturliv, eller egentligen bortom det mesta. Så en reformering är nog helt på sin plats.

Finns det nu grund till en så pass våldsam reaktion som den danska, de reagerar ju alltid med ryggmärgen när politikerna vill ändra i deras "støttestrukturer"?

– Ja, jag menar att det finns det den här gången!

Nordiskt kultursamarbete skall, enligt det här förslaget, i fortsättningen, och i likhet vad som är fallet i EU, framförallt formuleras i termer av program och teman som skall generera tvärkonstnärliga projekt. Man vill alltså slakta alla permanenta kommittéer, bestående av i huvudsak konstnärligt fackfolk, till förmån för mera *ad hoc*, alltså tillfälligt inkallade experter på allehanda områden under en starkare central styrning.⁴ Den danske kulturministern Brian Mikkelsen, som tillträdde samtidigt med att jag kom som institutionschef till Köpenhamn, gjorde ett försök till

⁴ vill man läsa en elegant politisk formulering av reformeringsplanen kan man gå till:
<http://www.norden2005.um.dk/da/menu/Formandskabsprogrammet/Sektorvis/Kultur/>

våldsamt förändring av systemet för fördelning av statliga kulturpengar, som egentligen bara fick till resultat att alla involverade bytte plats med någon annan i förvaltningen, alltså en mycket kostsam och ineffektiv variant av "hela havet stormar". Samme Mikkelsen, som nu leder arbetet med kulturfrågorna under Danmarks ordförandeskap i ministerrådet, är givetvis hjärnan bakom denna nya förändring av den Nordiska kulturstrukturen, och som är ännu mera långtgående än den han redan misslyckats med på hemmaplan. Till sin hjälp i förändringsarbete har han, liksom övriga danska ministrar på andra områden, en ovanligt tjänstvillig, samt i sak och ambition enig, svensk generalsekreterare för ministerrådet, nämligen tidigare moderate riksdagsmannen och utbildningsministern Per Unckel.

Ur ett musiklivsperspektiv är det naturligtvis en katastrof att NOMUS läggs ner. NOMUS är ett fantastiskt exempel på framgångsrikt Nordiskt samarbete på kulturområdet. Listan över verksamheter som NOMUS sedan 40 år är navet i kan göras mycket lång och vad som skall hända med de tvärnordiska beställningsverken och turnéstödet, med UNM (= festivalen UNG NORDISK MUSIK) och satsningarna på seminarier, de nya samtidsmusikfestivalerna och Nordisk amatörmusik vet ingen idag. Inte ens vem som skall besluta om Nordiska Rådets Musikpris finns med i den plan ministrarna håller på att driva igenom. Att NOMUS varit föredömligt när det gäller uppföljning av de projekt som beviljats medel kan jag dessutom själv intyga. Vi på den ~~anden~~opera arbetade i veckor med att uppfylla de högt ställda kraven på dokumentation av vårt eget lilla projekt.

Det danska motförslaget som det formulerats av DANSK KUNSTNERRÅD är mycket genomtänkt, och går att lägga ovanpå det hastverk till omstrukturering som nu påbörjas även efter det att den genomförts. Det är inriktat på att öka genomsiktigheten och flexibiliteten, såväl som möjligheten till politisk styrning inom systemet, men behåller (eller återinför) fyra vitala organ från den gamla strukturen för litteratur, bildkonst, scenkonst resp. musik. Därigenom tillmötesgår man de viktigaste kraven på nödvändig reformering och möjligheten till genomförandet av teman och fleråriga program, samtidigt som man räddar framgångsrik och fungerande verksamhet undan alltför vildsint styrning via en mild variant av den redan omtalade "armslængdeprincippet".

*Jag tycker alltså att vi som svenska tonsättare,
musikmänniskor och konstnärer bör göra allt för att stödja*

och lobba för detta danska förslag, eftersom jag, i likhet med många andra, inte tror att förändringsprocessen går att stoppa, eller ens bör hindras.

Är det då bara danskarna som väsnas? Nejdå, t.ex. har Synne Skouen, ordförande i NORSK KOMPONISTFORENING skrivit en humoristisk och vildsint debattartikel i Aftenposten d. 19. augusti – ”Nordisk hastverk” som kan läsas på webben⁵.

FST agerar i denna sak dels som medlem av KLYS (KONSTNÄRLIGA och LITTERÄRA YRKESUTÖVARES SAMARBETSNÄMND – Sveriges motsvarighet till DANSK KUNSTNERRÅD) och dels som medlem i NKR (NORDISK KOMPONISTRÅD). Den svenske kulturministern Leif Pagrotsky⁶ sägs i övrigt vara en varm tillskyndare av denna reform medan det svenska kulturlivet, åtminstone ännu så länge, tiger still. Vi är ju, som jag tidigare påpekat (och alltså till skillnad från våra danska kolleger), vana vid att politikerna alltid styr och har styrt och att vi inbjuds att delta och därmed känner oss delaktiga.

Den 26 oktober skall de nordiska kulturministrarna träffas igen i Reykjavik för att fatta det avgörande beslutet i denna sak och NORDISK KOMPONISTRÅD räknar med att vara på plats i Reykjavik och genomföra en intensiv lobbying till förmån för NOMUS och musikpriset.

Sammanfattning:

- Under danskt ordförandeskap reformeras nu samarbetet inom NORDISKT MINISTERRÅD i en ursinnig takt, också på kulturområdet.
- Det är välbehövligt, strukturerna behövs ses över, men det förslag som är på väg att genomföras är alltför grovt och slänger ut barnen (= unika institutioner som NOMUS) med badvattnet och kommer antagligen att bli långt dyrare, och möjligen ineffektivare, än kalkylerna visar.
- Danskt kulturliv (i form av DANSK KUNSTNERRÅD) har, vana som de är vid omvälvande politiska initiativ av detta slag, reagerat föredömligt snabbt och presenterat ett väl genomtänkt motförslag, som har den stora fördelen att kunna komplettera en redan, efter Ministerrådets önskan, genomförd förändring.
- Vi bör lobba för och stödja detta förslag, som räddar vitala delar av det unika i det nordiska musiksamarbetet.

⁵ <http://www.aftenposten.no/meninger/signert/article1099158.ece>

⁶ De nordiska samarbetsfrågorna som helhet ligger annars under Socialdepartementet och socialminister Berit Andnor.

Det ironiska är förstås att Norden, som alltså historiskt uppfattas som en sådan homogen enhet i världen utanför, och som omfattar en så i europeiska sammanhang gigantisk yta – avståndet från Sønderborg på södra Jylland till Kirkenes i Nordnorge (2529 km) är ungefär det samma som mellan Malmö och Madrid (2522 km⁷) – valt fem så olika strategier i det nya EU-landskapet, att denna areal om ca. 25 miljoner människor t.ex. verkar med fem olika valutor. Det underlättar naturligtvis ingenting för en sann nordist!

Behöver vi nu överhuvudtaget ett nordisk samarbete på tonsättarområdet?

Varför är jag nordist? Är det bara nördigt? Till detta ska jag återkomma i en senare artikel.

Jonas Forssell, d. 5. Sept. 2005.
Styrelseledamot i FST sedan april-05.

⁷ www.viamichelin.com